

COHORS I VBIORVM

Constantin C. Petolescu*

Rezumat: *Cohors I Ubiorum a făcut parte din trupele provinciei Moesia Inferior dislocate, pe timpul împăratului Traian, pe linia Otului. La începutul domniei lui Hadrian, această cohortă este menționată în armata provinciei Dacia Inferior (diploma din 12 februarie 126; AE, 2009, 1035). Această trupă a fost recent identificată și localizată, grație unui mic fragment de ștampilă tegulară (vezi infra, fig. 1/2), descoperit la Strejeștii de Jos (jud. Olt). Spre sfârșitul domniei lui Hadrian, cohorta a fost transferată în armata Daciei Superioare (diploma din anii 136/138 (RMD, V, 384 = AE, 2002, 1223).*

Resumé: *La cohors I Ubiorum faisait partie des troupes de la province de Moesia Inferior déployées, sous le règne de l'empereur Trajan, sur la ligne de l'Olt. Au début du règne d'Hadrien, cette cohorte faisait partie de l'armée de la province de Dacia Inferior (diplôme du 12 février 126; AE, 2009, 1035). Cette troupe a été récemment identifiée et localisée, grâce à un petit fragment d'une estampille tégulaire (voir ci-dessous, fig. 1/2), découvert à Strejeștii de jos (département d'Olt). Vers la fin du règne d'Hadrien, cette troupe a été transférée dans l'armée de la Dacie Supérieure (diplôme des années 136/138: RMD, V, 384 = AE, 2002, 1223).*

Cuvinte-cheie: *Moesia Inferior, Dacia Superior Dacia Inferior; Traian, Hadrien; ștampilă tegulară.*

Mots-clef: *Moesia Inferior, Dacia Superior Dacia Inferior; Trajan, Hadrien; estampille tégulaire.*

În anul 1987, în cursul unei periegeze arheologice pe teritoriul satului Strejeștii de Jos (com. Strejești, jud. Olt), în apropierea drumului de la Drăgănești spre Slatina, la km 15,700, profesorul Ion Ciucă¹ a descoperit, pe arătură, un mic fragment de țigla ștampilată; dimensiuni 9 × 6 × 3 cm. Pe fața țiglei s-a imprimat o ștampilă, păstrată fragmentar; doar înălțimea se poate aprecia destul de exact: 3 cm; se păstrează pe o lungime de 7 cm (dar colțul din dreapta jos al chenarului pare a arăta că, totuși, ștampila se încheia aici)². Fig. 1/2.

Literele sunt în relief. Prima literă este un C; în interiorul său pare a fi fost imprimat un O mai mic. Litera următoare este H, ușor înclinată spre dreapta. Urmează iarăși alt O, de dimensiuni ceva mai mici decât literele anterioare (C și H); dar, mai degrabă, provine de la mânerul ștampei.

Litera următoare nu este sigură: pare a fi totuși V. Din hasta din stânga se păstrează doar jumătatea inferioară; jumătatea de sus a fost deplasată spre dreapta, deoarece cărămidarul a apucat tegula când încă era crudă și a apăsat cu degetul mare peste hasta din stânga, deplasându-i jumătatea de sus spre dreapta. Mai spre dreapta, realizarea este neclară. Oricum, pentru completarea enigmaticei epigrafe, trebuie avută în vedere o trupă din Dacia Inferior; aceasta ar putea fi *cohors Ubiorum*, trupă recrutată (înainte de Vespasian, deoarece nu poartă gentiliciul *Flavia*) dintr-o populație de neam germanic de la Rin³.

Această cohortă apare mai întâi în diplomele Moesiei Inferioare din anii 78⁴, 92⁵ și 99⁶. Din perioada staționării în această provincie se cunoaște numele unui prefect: C. Iunius Tertius⁷; de

* Prof. dr., Academia Română, e-mail: ccpetolescu@yahoo.fr

¹ Istoricul Ion Ciucă a funcționat ca profesor de istorie la colegiul „Gib Mihăescu” din Drăgășani; a organizat cu elevii un *Cerc de arheologie*, prin a căror pasiune și dăruire, demne de toată lauda, s-a recuperat un important patrimoniu arheologic.

² Ștampila a fost prezentată de Petolescu *et al.*, 2019, într-o formă preliminară în *Anexa* la un catalog de colecție muzeală: Gherghe *et al.*, 2019, pp. 121-124.

³ Cichorius, 1903, col. 345-346; Christescu, 1937, p. 191; Wagner, 1938, pp. 195-196; Protase, 1962, pp. 507-508; Protase, 1973, p. 325; Russu, 1972, p. 74; Aricescu, 1977, p. 64, nr. 20; Beneš, 1978, p. 54, nr. 133/96; Strobel, 1984, p. 145; Petolescu, 1995, p. 272, nr. 59; Petolescu, 1997, p. 272, nr. 59; Petolescu, 2002, pp. 124-125, nr. 61; Spaul, 1994, pp. 252-253

⁴ Eck *et al.*, 2002, pp. 227-236: *VBIO[rum]* (AE 2002, 1723; RMD, V, 325).

asemenea, un fost *signifer* al acestei cohorte, M. Cocceius Vitlus, mort la vârsta de 70 de ani (servise 28 de ani în armată), este înmormântat la Capidava⁸.

Tot la Capidava s-a descoperit un fragment de cărămidă cu ștampila **COH(ors) VBIOR(um)**⁹ (fig. 1/1). Observăm astfel, în redarea etnicului trupei, o curioasă ligatură între *V* (redat mai degrabă ca *Y*) și litera *B* (doar bucla de jos este clară; bucla de sus pare a se închide cu brațul drept al aceluși „Y”); apoi literele *IOR* (*O* mai mică).

Într-un mod asemănător s-a realizat și ștampila de la Strejești: probabil ligatura *V+B*, iar mai departe *I*; lectura pare a fi *coh(ortis) Vbi(orum)*. Din compararea lor, rezultă că ștampila de la Strejești este o variantă îndepărtată (mai târzie) a celei de la Capidava.

Cohors I Ubiorum a luat probabil parte la războiul pentru cucerirea Daciei¹⁰; din acest răstimp pare să dateze ștampila de la Strejești de Jos. În diploma de la Asseria din 12 februarie 126, trupa apare în armata Daciei Inferioare¹¹; mai apare în această provincie într-un fragment de diplomă datat aproximativ între 120/130¹².

Curând după acestea, trupa a fost transferată în Dacia Superior, unde o atestă diplomele din anii 136/138 (Micia)¹³, 144 (Nova Zagora)¹⁴, 157 (Tibiscum)¹⁵ și 179 (Drobeta)¹⁶.

În răsăritul Transilvaniei, la Odorheiul Secuiesc¹⁷ și Ozd¹⁸, s-au descoperit ștampile **C(ohortis) I VB(iorum)**. S-ar părea că împăratul Hadrian a mai procedat, după *circa* 130, la o rectificare teritorială, trecând această trupă, cu castrul de la Odorhei, în componența Daciei Superioare. Din această provincie mai provin trei inscripții privitoare la această trupă: de la Târgu Mureș, un fragment de lespede funerară cu numele unui veteran, posibil al acestei cohorte (dar reutilizat ca material de construcție)¹⁹; un alt soldat al acestei cohorte (?), Ant. [?Pri]m[i]genianus, mort la vârsta de 40 de ani (după 18 ani de serviciu militar), este înmormântat la Apulum²⁰; de asemenea un prefect al cohortei, L. Pompeius Celer, închină un altar lui Hercules Invictus la Băile Herculane²¹.

BIBLIOGRAFIE

Aricescu, A. 1977. *Armata în Dobrogea romană*. București.

Beneš, J. 1978. *Auxilia Romana in Moesia atque in Dacia, Zu den Fragen des römischen Verteidigungssystems im Unteren Donaauraum und in den angrenzenden Gebieten*. Praga.

Christescu, V. 1937. *Istoria militară a Daciei romane*. București.

Cichorius, C. 1901. *Cohors*. *RE* IV, col. 231-355.

⁵ AE, 2003, 1548 (= Petolescu, Popescu, 2003, pp. 73-92; Petolescu, Popescu, 2004, pp. 269-276).

⁶ CIL, XVI, 44: *Ubiorum*.

⁷ CIL, X, 6015; cf. Devijver, 1976, pp. 502-503 (I 154).

⁸ ISM, V, 24 (= AE, 1950, 46; 1960, 330).

⁹ AE, 1997, 1330 (= Opreș, 1997, pp. 277-278).

¹⁰ Strobel, 1984, p. 145.

¹¹ AE, 2009, 1035 (= Ilkić, 2009, pp. 59-73; ILD, II, 818).

¹² RMD, V, 374 (= Eck *et al.*, 2001, pp. 38-42, nr. 3; AE, 2001, 2152; ILD, I, 15).

¹³ RMD, V, 384 (= Petolescu, Corcheș, 2002, pp. 120-126; AE, 2002, 1223; ILD, I, 34).

¹⁴ IDR, I, 14 (= CIL, XVI, 90).

¹⁵ IDR, I, 15 (= CIL, XVI, 107).

¹⁶ RMD, II, 123 (= Piso, Benea, 1984 a, pp. 111-124; Piso, Benea, 1984 b, pp. 263-295; Piso, Benea, 1985, pp. 63-74; AE, 1987, 843; ILD, I, 46).

¹⁷ CIL, III, 8074, 25; IDR, III/4, 262:

¹⁸ IDR, III/4, 132. De asemenea, ștampila **CIV** de la Târnăveni (CIL, III, 8074, 25 c = IDR, III/4, 130) poate fi un fragment de ștampilă aparținând aceleiași cohorte.

¹⁹ IDR, III/4, 138 (= Russu, 1964, pp. 190-192; AE, 1967, 406): *vet(eranus) coh(ortis) VI[- - -]* (r. 3); Matei-Popescu, 2015, pp. 300-301 (propune a întregi numele cohortei I Ubiorum); AE, 2015, 1174.

²⁰ CIL, III, 1187 (= IDR, III/5, 494).

²¹ CIL, III, 1571 (= IDR, III/1, 63). Cf. Devijver, 1976, p. 55.

- Devijver, H. 1976. *Prosopographia militiarum equestrium quae fuerunt ab Augusto ad Gallienum*. I. Leuven.
- Duch, M. 2017. Stamps on Bricks and Tiles from Novae. Outline and Chronologie. *Novensia* 28, pp. 99-119.
- Eck, W., MacDonald, D., Pangerl, A. 2001. Neue Diplomen für die Auxiliartruppen in den dakischen Provinzen. *AMN* 38/I, pp. 38-42.
- Eck, W., MacDonald, D., Pangerl, A. 2002. Neue Militärdiplome zur Geschichte der Provinz Germania inferior. *Kölner Jahrbuch* 35, pp. 227-236.
- Gherghe, P., Cojoc, M., Comănescu, L. 2019. *Opaițe romane de la Acidava și Rusidava, jud. Olt*. Craiova.
- Ilkić, M. 2009. Rimska romana diploma iz Podgrada (Aseria). The Roman military diploma from Podgrade (Aseria). *Vjesnik za arheologiju i povijest Dalmatinsku* 102, pp. 59-73.
- Matei-Popescu, F. 2015. Note epigrafice (VI). *SCIVA* 66, 3-4, pp. 295-305.
- Oprîș, I. C. 1997. O nouă mărturie epigrafică privitoare la staționarea cohorții I Ubiorum la Capidava. *SCIVA* 48, 3-4, pp. 277-281.
- Petolescu, C. C. 1995. Unitățile auxiliare din Dacia romană (II). *SCIVA* 46, 3-4, pp. 237-275.
- Petolescu, C. C. 1997. Die Auxiliareinheiten im römischen Dakien. N. Gudea ed., *Beiträge, zur Kenntnis des römischen Heeres in den Dakischen Provinzen*. Cluj-Napoca, pp. 67-141 (= *AMN* 34/1,1997, pp. 75-149)
- Petolescu, C. C. 2002. *Auxilia Daciae. Contribuție la istoria militară a Daciei romane*. București.
- Petolescu, C. C., Corcheș, A. 2002. O nouă diplomă militară privitoare la provincia Dacia Superior. *Drobeta* 11-12, pp. 120-126.
- Petolescu, C. C., Popescu, A. T. 2003. O nouă diplomă militară privitoare la provincia Moesia Inferior. *Studia historica et theologica. Omagiu profesorului Emilian Popescu*. pp. 73-92.
- Petolescu, C. C., Popescu, A. T. 2004. Ein neues Militärdiplome für die Provinz Moesia Inferior. *ZPE* 148, pp. 269-276.
- Petolescu, C. C., Gherghe, P., Ciucă, I., Cojoc, M. 2019. O ștampilă tegulară inedită de la Rusidava. anexă la: Gherghe et al., 2019. *Opaițe romane de la Acidava și Rusidava, jud. Olt*. Craiova, pp. 121-124.
- Piso, I., Benea, D. 1984 a. Das Militärdiplom von Drobeta. *ZPE* 56, pp. 263-295.
- Piso, I., Benea, D. 1984 b. Diploma militară de la Drobeta. *AMN* 21, pp. 111-124.
- Piso, I., Benea, D. 1985. Diploma militară de la Drobeta. *Drobeta* 6, pp. 63-74.
- Protase, D. 1962. Le coorti I Hispanorum miliaria e I Ubiorum in Dacia. *Dacia* 6, pp. 505-508.
- Protase, D. 1973. Troupes auxiliares originaires des provinces germaniques dans l'armée de Dacie. *Dacia* 17, pp. 323-328.
- Russu, I. I. 1964. *Materiale epigrafice din estul Daciei*. *AMN* I, pp. 190-192.
- Russu, I. I. 1972. Auxilia provinciae Daciae. *SCIV* 23, 1, pp. 63-77.
- Spaul, J. E. H. 1994. *The auxiliary Canal Units of the pre-Diocletianic imperial Roman Army of the Imperial Roman Army*. Andover: Nectorea Press.
- Strobel, K. 1984. *Untersuchungen zu den Dakerkriegen Trajans. Studien zur Geschichte des mittleren und unteren Donaupraumes in der Hohen Kaiserzeit* (Antiquitas, I 33).
- Tudor, D. 1962. La cohors I Lingonum en Dacie. *Hommages à Albert Grenier*. Bruxelles, pp. 15-23.
- Wagner, W. 1938. *Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus*. Berlin.

Abrevieri

AE	L'Année épigraphique, Paris
AMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
IDR	<i>Inscripțiile Daciei romane</i> , București
ILD	C.C. Petolescu, <i>Inscripții Latine din Dacia</i> , I–II, 2005–2016, București
ISM	<i>Inscripțiile din Scythia Minor</i> , I–V, București
RE	Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Stuttgart
RMD	Paul Holder, <i>Roman Military Diplomas</i> , V, Londra, 2006
SCIV(A)	Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, Bonn

Fig. 1. Ștampilele coortei *Ubiorum* de la Capidava (1) și Strejștii de Jos (2).